Кодификатор
проверяемых элементов содержания и требований к уровню подготовки
для проведения оценки предметных и методических компетенций учителей
по предмету «Башкирский язык»

Кодификатор элементов содержания и требований к уровню подготовки учителей татарского языка является документом, определяющим структуру и содержание КИМ для проведения оценки предметных и методических компетенций учителей.

Кодификатор составлен на основе следующих документов:

– Приказ Министерства Просвещения РФ от 31 мая 2021 года №287 «Об утверждении федерального государственного образовательного стандарта основного общего образования»;

– Приказ Министерства Просвещения РФ от 18 июня 2022 №568 «О внесении изменений в федеральный государственный образовательный стандарт основного общего образования, утвержденный приказом Министерства просвещения РФ от 31 мая 2021 года №287»;

– Приказ от 17.05.2012 года N 413 «Об утверждении федерального государственного образовательного стандарта среднего общего образования» (с изменениями от 12 августа 2022 года);

– Федеральная образовательную программа среднего общего образования. Утверждена приказом Минпросвещения РФ от 23 ноября 2022 г. N 1014;

– Федеральная образовательная программа основного общего образования. Утверждена Приказом Минпросвещения Российской Федерации от 16.11.2022 № 993;

– Примерная основная образовательная программа среднего общего образования (одобрена решением федерального учебно-методического объединения по общему образованию, протокол от 28 июня 2016 г. № 2/16-з)

– Примерная основная образовательная программа основного общего образования (одобрена решением федерального учебно-методического объединения по общему образованию, протокол от 15.09.2022 г., №6/22), https://fgosreestr.ru/;

– Приказ Министерства образования и науки РФ от 22.02.2018 г. N 121 (ред. от 08.02.2021) «Об утверждении федерального государственного образовательного стандарта высшего образования – бакалавриат по направлению подготовки 44.03.01 Педагогическое образование»;

– Приказ Министерства образования и науки РФ от 22.02.2018 г. N 125 «Об утверждении федерального государственного образовательного стандарта высшего образования – бакалавриат по направлению подготовки 44.03.05 Педагогическое образование (с двумя профилями подготовки)»;

– Приказ Минтруда России от 18.10.2013 г. N 544н «Об утверждении профессионального стандарта «Педагог (педагогическая деятельность в сфере дошкольного, начального общего, основного общего, среднего общего образования) (воспитатель, учитель)».

Раздел 1. Оценка предметных компетенций

Оценка готовности учителя к выполнению обобщенной трудовой функции А «Профессиональная деятельность по обучению и воспитанию обучающихся по образовательным программам начального общего образования, основного общего образования, среднего общего образования», трудовой функции «Профессиональная деятельность по обучению», трудового действия «Планирование и проведение учебных занятий» в части владения предметными компетенциями осуществляется посредством оценки владения педагогом предметными знаниями и умениями в соответствии с требованиями федерального государственного стандарта основного и среднего общего образования и примерных образовательных программ (таблицы 1, 2).

Таблица 1. Перечень элементов содержания, проверяемых при проведении оценки предметных компетенций учителей по предмету «Татарский язык»

Код раздела	Код элемента	Элементы содержания, проверяемые при выполнении диагностической работы
1	Тел турында гомум төшенчә	
	1.1	Җәмгыять тормышында телнең роле. Тел – иҗтимагый күренеш. Татар теле – татар халкының милли теле. Аның башка телләр арасындагы урыны. Татар теленең төрки телләр гаиләсенә каравы һәм кардәш телләр. Ике теллелек. Хәзерге татар әдәби теленең үсеш үзенчәлекләре.
	1.2	Әдәби тел һәм диалект турында төшенчә. Татар теленең диалектлары.
2	Фонетика. Орфоэпия. Графика. Орфография	
	2.1	Фонетика турында төшенчә. Сөйләм авазлары. Сөйләм органнары. Авазларның ясалышы. Сузык һәм тартык авазлар, алар арасындагы аерма.
	2.2	Сузык авазларның саны һәм составы. Рәт гармониясе, ирен гармониясе /Сингармонизм законы/. Сузыкларның кыскаруы /редукция/. Дифтонглар. Татар телендә аларның үзенчәлеге. Язуда бирелеше. Тартык авазлар. Аларның саны һәм составы. Тартык авазларны төркемләү. Яңгырау һәм саңгырау тартыклар, «к», «г», «в», хәрефләре белән бирелә торган тартыкларның үзенчәлекләре. Сөйләмдә тартыкларның үзгәреше, охшашлануы.
	2.3.	Орфоэпия һәм орфография. Татар телендә орфографик принциплар. Авазларны язуда күрсәтү. Алфавит. «ъ» һәм «ь» хәрефләренең дөрес язылышы. Графика. Татар халкында язу тарихы.

	2.4.	Интонация, аның төрләре. Иҗек. Татар телендә иҗек калыплары. Басым. Татар телендә сүз басымының урыны. Басым соңгы иҗеккә төшми торган очраклар.
3	Лексика. Сүзъясалышы	
	3.1	Лексика. Телнең сүзлек составы турында төшенчә. Сүзнең мәгънәсе. Бер мәгънәле һәм күп мәгънәле сүзләр. Сүзләрнең туры һәм күчерелмә мәгънәләре.
	3.2	Килеп чыгышы буенча татар теленең сүзлек составы: төрки-татар сүзләре, гарәп-фарсы, рус һәм европа телләреннән кергән алынмалар. Кулланылыш сферасы ягыннан татар теленең сүзлек составы һәм аның үзгәрүе: тарихи сүзләр, архаизмнар һәм неологизмнар. Гомумкулланылыштагы сүзләр. Профессионализмнар. Диалектизмнар. Татар теленең диалектлары.
	3.3	Омонимнар, аларның төрләре. Күп мәгънәле сүзләр һәм омонимнар. Антонимнар. Синонимнар. Лексикография. Сүзлекләрнең төрләре: аңлатмалы һәм телара сүзлекләр. Ономастика. Аның тармаклары.
	3.4	Татар телендә фразеологик әйтелмәләр.
	3.5	Сүз төзелеше турында төшенчә. Сүзнең мәгънәле кисәкләре. Тамыр һәм кушымча. Ясагыч һәм мөнәсәбәт белдерүче (модальлек белдерүче һәм бәйләгеч) кушымчалар. Аларның сүзгә ялгану тәртибе. Кушымчаларның вариантлары. Тамыр һәм нигез. Сүзнең нигезе. Сүз ясалышы ысуллары. Сүзләрнең аваз составын үзгәртү.
	3.6	Ясалышы ягыннан сүз төрләре. Ясалма һәм кушма сүзләр. Сүзләрнең мәгънәсен үзгәртү. Сүзләрне бер сүз төркеменнән икенчесенә күчерү (конверсия). Сүзләрне кыскарту.
	3.7	Кушма сүзләрнең саф, кушма, парлы һәм тезмә төрләре.
4	Морфология	
	4.1	Тел гыйлеменең морфология тармагы. Аның өйрәнү объекты, төркемнәре турында төшенчә. Татар телендә сүзләрне төркемнәргә бүлү. Мөстәкыйль сүз төркемнәре /исем, сыйфат, сан, алмашлык, фигыль, рәвеш, аваз ияртемнәре/. Бәйләгечләр /теркәгеч, бәйлек/ Модаль сүз төркемнәре /хәбәрлек сүзләр, кисәкчә, ымлык/. Ымлыклар һәм аваз ияртемнәре. Грамматик мәгънә һәм грамматик чара.
	4.2	Исемнең мәгънәсе һәм грамматик билгеләре. Ялгызлык һәм уртаклык исемнәр. Исемнең сан, килеш, тартым белән төрләнеше. Исем ясалышы.

		Исемнәрнең берлек һәм күплек саны. Исемнәрнең килеш белән төрләнеше. Исемнәрнең тартым белән төрләнеше. Тартымлы исемнәрнең килеш белән төрләнеше. Сан, тартым һәм килеш кушымчаларын куллануда стилистик төрлелек. Сүзгә исем ясагыч кушымча ялгану. Фамилия ясаучы кушымчалар. Исемнәрнең җөмләдә кулланылышы.
	4.3	Фигыльгә гомуми характеристика. Аның барлык-юклык төрләре, зат-сан, заман белән төрләнеше. Фигыль төркемчәләре. Фигыль юнәлешләре: төп, төшем, кайтым, йөкләтү, уртаклык. Фигыльдә дәрәҗә белдерү. Затланышлы фигыль формалары /хикәя, боерык, шарт, теләк/ һәм затланышсыз фигыльләр /сыйфат фигыль, хәл фигыль, исем фигыль, инфинитив/. Хикәя фигыльнең заман формалары. Сыйфат фигыльнең заман формалары. Сыйфатка һәм фигыльгә хас үзенчәлекләре. Исем фигыльнең исемгә һәм фигыльгә хас үзенчәлекләр. Хәл фигыльнең төрләре һәм кулланылыш үзенчәлекләре. Ярдәмче фигыльләр. Фигыльләрнең ясалышы. Фигыльләрнең җөмләдә кулланылышы.
	4.4	Сыйфатның грамматик билгеләре. Асыл һәм нисби сыйфатлар. Сыйфат һәм сыйфатланмыш. Сыйфат дәрәҗәләре /гади, чагыштыру, артыклык, кимлек/. Сыйфатларның исемләшүе. Сыйфат ясалышы. Сыйфатларның җөмләдә кулланылышы.
	4.5	Сан турында гомуми төшенчә. Сан һәм саналмыш. Сан төркемчәләре: микъдар саны, тәртип, бүлем, чама, җыю саннары. Санның ясалышы. Саннарның дөрес язылышы. Саннарның җөмләдә кулланылышы.
	4.6	Алмашлык турында гомуми төшенчә. Нинди сүз төркемен алыштырып килүенә карап, алмашлыкларның төрләре: исем, сыйфат, рәвеш алмашлыклары. Алмашлыкның төркемчәләре. Алмашлыкның ясалышы һәм дөрес язылышы. Алмашлыкларның җөмләдә кулланылышы.
	4.7	Рәвеш турында төшенчә. Аның лексик-семантик, морфологик синтаксик билгеләре. Рәвеш төркемчәләре. Билге һәм хәл рәвешләре. Рәвешнең ясалышы. Сыйфат һәм рәвеш өчен уртак һәм аермалы яклар.
	4.8.	Аваз ияртемнәре. Мөстәкыйль сүз төркеме буларак аваз ияртемнәре. Аларның үзенчәлеге.
	4.9	Ярдәмлек сүз төркемнәре. Теркәгечләр.

		Аларның функциясе. Теркәгечләрнең төркемчәләре. Теркәгеч сүзләр. Аларның үзенчәлеге. Бәйлек һәм бәйлек сүзләр. Үзләреннән алда килгән сүзләрнең нинди килештә булуын таләп итүдән чыгып, бәйлекләрнең төркемчәләре. Кисәкчәләр һәм аларның төркемчәләре. Кисәкчәләрнең дөрес язылышы. Хәбәрлек сүзләр турында төшенчә. Ымлык.
5	Синтаксис. Стилистика	
	5.1	Синтаксисның өйрәнү объекты. Төп синтаксик берәмлекләр сүзтезмә, җөмлә, текст. Җөмләдә сүзләр бәйләнеше: тезүле һәм иярүле бәйләнеш. Тезүле бәйләнешне белдерүче чаралар. Иярүле бәйләнешне белдерүче чаралар. Хәбәрлекле, ачыклаулы, аныклаулы мөнәсәбәт. Сүзтезмә. Сүзтезмәләрнең төрләре.
	5.2	Әйтү максатыннан чыгып җөмлә төрләре: хикәя, сорау һәм боеру җөмләләр. Тойгылы җөмлә. Җөмләдә сүзләр бәйләнеше һәм аны белдерүче чаралар. Тезүле һәм иярүле бәйләнеш. Җөмләдә сүзләр тәртибе. Логик басым. Җөмләнең баш кисәкләре. Ия белән хәбәрнең төрләре. Ия белән хәбәрнең ярашуы. Җөмләнең иярчен кисәкләре. Иярчен кисәкләрнең төрләре: аергыч, тәмамлык, хәл кисәкләр, аныклагыч. Туры һәм кыек тәмамлыклар. Хәл кисәкләрнең мәгънә ягыннан төрләре. Модаль кисәкләр: эндәш һәм кереш сүзләр. Аларның җөмләдәге урыны. Алар янында тыныш билгеләре.
	5.3	Бер составлы (атау, фигыль, сүз) һәм ике составлы җөмләләр. Тулы һәм ким җөмләләр.
	5.4	Җөмләдә тиңдәш кисәкләр, алар янында тыныш билгеләре. Аерымланган кисәкләр. Җөмләдә иярчен кисәкләрнең аерымлануы, алар янында тыныш билгеләре. Җөмләдә сүз тәртибе: туры һәм кире (инверсия).
	5.5	Кушма җөмлә турында гомуми төшенчә. Кушма җөмлә төрләре. Тезмә кушма җөмлә. Теркәгечле һәм теркәгечсез тезмә кушма җөмлә. Алар янында тыныш билгеләре. Иярченле кушма җөмләләр. Баш һәм иярчен җөмлә. Иярчен җөмләләрнең төзелеше һәм мәгънә ягыннан төрләре. Бәйләүче чараның төренә карап, татар телендә иярчен җөмләләр: аналитик һәм синтетик төзелешле иярчен җөмләләр. Катлаулы төзелмәләр: күп иярченле кушма җөмләләр һәм аның төрләре, катнаш кушма җөмләләр. Текст синтаксисы. Текстның бөтенлеге. Тезем.
	5.6	Чит сөйләмле текст. Туры сөйләм. Кыек сөйләм. Уртак сөйләм. Татар телендә тыныш билгеләре.

	5.7	Әдәби сөйләм һәм аның төрләре. Сөйләм стиленең төрләре һәм үзенчәлекләре: әдәби, публицистик, фәнни, рәсми, сөйләмә стильләр. Стилистиканың нигезе буларак синонимия: тулы, мәгънәви һәм стилистик синонимнар. Синтетик һәм аналитик җөмләләрнең синонимлыгы. Сөйләм культурасы. Сөйләм төгәл булсын. Сүз тәртибе һәм сөйләм төгәллеге. Сөйләмнең аңлаешлы, саф, җыйнак, аһәңле булуына ирешү.

Таблица 2. Перечень умений, проверяемых при проведении оценки предметных компетенций учителей по предмету «Татарский язык»

Код требования		Проверяемые элементы
1	***Знать и понимать***:	
	1.1	– основные понятия лингвистической теории и перспективные направления развития современной лингвистики; – место лингвистики татарского языка в языкознании, основы языкознания татарского языка; – место татарского языка в современном мире; – основные исторические периоды развития татарского языка; – основные уровни татарского языка и их взаимосвязь; – татарский язык как система; – лингвистические словари, справочники, онлайн-ресурсы по татарскому языку.
	1.2	– представление о широком спектре приложений лингвистики и знание доступных учащимся лингвистических элементов этих приложений; – основные уровни татарского языка; – содержание разделов языкознания: фонетика, орфоэпия, графика и орфография, словообразование, лексикология и фразеология, морфология, синтаксис и пунктуация, стилистика; – интернет-ресурсы изучения разделов языкознания, культуры речи; – особенности подготовки к основной государственной итоговой аттестации по татарскому языку и лингвистическим олимпиадам (региональная, республиканская, Акмуллинская олимпиада) и конкурсам.
	1.3	Контекстная языковая норма. Роль лингвистических словарей татарского языка в овладении словарным богатством и нормами современного татарского языка; речевой этикет и основные нормы речевого этикета; вербальные и невербальные средства коммуникации и их взаимоотношения.
	1.4	Стандартное произношение и лексика, их отличия от местной языковой среды. Особенности произношения и лексики, отличие литературного произношения от диалекта и местного говора; основные лексические нормы современного татарского литературного языка (нормы употребления слова в

		соответствии с его прямым лексическим значением, эмоционально-экспрессивной окраской и стилистической окраской, особенности фразеологизмов татарского языка); типичные языковые ошибки и приемы предотвращения и исправления языковых ошибок учащихся.
2	*Уметь*	
	2.1	**Объяснять:** – систему татарского языка и ее подсистемы, основные понятия курса татарского языка, классификации языковых единиц и явлений, правила и принципы орфографии татарского языка; – правила пунктуации; – лексические и грамматические нормы татарского языка, стили и жанры современного татарского языка; – стили татарского языка, языковые и коммуникативные требования и особенности употребления в речевой ситуации; – роль татарского языка в современном мире, его функции, богатство татарского языка, необходимость сохранения чистоты языка; – исторические периоды развития татарского языка.
	2.2	**Выявлять:** – единицы разных уровней татарского языка и языковые явления; – тему, проблему текста, авторскую позицию в тексте; – языковые ошибки.
	2.3	**Классифицировать:** – единицы уровней языка (звук, слог, морфема, корень слова, производные слова, слово – единица лексики, части речи и их грамматические формы, словосочетание, простое предложение, сложное предложение, сложные синтаксические конструкции, текст); – выразительные средства татарского языка, ситуации речевого общения, жанры различных стилей речи; – языковые и грамматические ошибки.
	2.4	**Анализировать:** – языковые единицы (виды анализов: фонетический, лексический, морфемный, словообразовательный, морфологический, синтаксический, орфографический, орфоэпический и пунктуационный); – тексты (определить тему, идею текста, проблему, его стиль, жанр, присутствие главной, второстепенной и скрытой информации в тексте, средства художественной выразительности, интонационные особенности текста).
	2.5	**Создавать и редактировать:** –устные и письменные тексты различных стилей и жанров; – тексты со зрительными образцами (таблицы, схемы, видео и аудиосюжеты); – публичные выступления и мультимедийные презентации; – таблицы, схемы, опорные конспекты и преобразовать их обратно в тексты с сохранением языковых норм татарского языка.
3	**Использовать приобретенные знания и умения в практической деятельности и повседневной жизни**	

	3.1	Для соблюдения требований: – речевого этикета, публичной речи, научного выступления, цифровой коммуникации; – к ссылкам на источники цитирования, диалогу с автором и недопущения нарушения авторских прав.
	3.2	Для этической и эстетической оценки языковых проявлений в повседневной жизни, языка средств массовой информации, интернет-языка, ненормативной лексики; для оценивания своей и чужой речи; оценки языка художественной литературы, научной литературы, рекламных материалов.

Раздел 2. Оценка методических компетенций

Оценка готовности учителя к выполнению обобщенной трудовой функции А «Педагогическая деятельность по проектированию и реализации образовательного процесса в образовательных организациях дошкольного, начального общего, основного общего, среднего общего образования» (трудовая функция «Обучение», «Развивающая деятельность) в части владения методическими компетенциями осуществляется с учетом требований к знаниям и умениям учителя татарского языка, определенных в профессиональном стандарте педагога начального общего, основного общего, среднего общего образования, а также традиций методики обучения башкирскому языку (таблица 3).

Таблица 3. Перечень знаний и умений, проверяемых при оценке методических компетенций учителей

Трудовое действие	Знания	Умения
1. Осуществление профессиональной деятельности в соответствии с требованиями федеральных государственных образовательных стандартов дошкольного, начального общего, основного общего, среднего общего образования	1.1.1. Содержание ФГОС соответствующего уровня общего образования и основной общеобразовательной программы по башкирскому языку 1.1.2. Содержание примерной образовательной программы и рабочей программы по башкирскому языку	1.2.1. Осуществлять постановку целей и задач учебного занятия с учетом требований ФГОС и примерной образовательной программы 1.2.2. Планировать достижение образовательных результатов в соответствии с требованиями ФГОС и примерной образовательной программы
2. Планирование и проведение учебных занятий	2.1.1. Современные технологии, формы и методы обучения башкирскому языку 2.1.2. Педагогически обоснованные формы и методы обучения	2.2.1. Осуществлять планирование учебной деятельности в соответствии с целями и задачами обучения татарскому языку

	2.1.3. Пути достижения образовательных результатов и способы оценки результатов обучения 2.1.4. Преподаваемый предмет в пределах требований федеральных государственных образовательных стандартов и основной общеобразовательной программы, его истории и места в мировой культуре и науке	2.2.2. Конструировать и проводить учебные занятия с использованием современных технологий, форм и методов обучения татарскому языку
3. Организация, осуществление контроля и оценки учебных достижений, текущих и итоговых результатов освоения основной образовательной программы обучающимися	3.1.1. Принципы, методы и инструменты оценивания образовательных результатов обучающихся	3.2.1. Реализовывать педагогическое оценивание деятельности обучающихся и применять инструментарий объективной оценки образовательных результатов
4. Формирование навыков, связанных с информационно-коммуникационными технологиями (далее ИКТ)	4.1.1. Электронные образовательные ресурсы, цифровые сервисы и средства обучения татарскому языку 4.1.2. Методику использования ИКТ в обучении татарскому языку	4.2.1. Выбирать и применять современные образовательные технологии (в том числе ИКТ) и методики обучения башкирскому языку 4.2.2. Использовать возможности ИКТ для повышения мотивации обучающихся и индивидуализации обучения
5. Освоение и применение психолого-педагогических технологий (в том числе инклюзивных), необходимых для адресной работы с различным контингентом учащихся (в том числе с детьми с ОВЗ)	5.1.1. Современные психолого-педагогические и инклюзивные технологии обучения 5.1.2. Психолого-педагогические, возрастные и иные индивидуальные особенности обучающихся, в том числе обучающихся с ОВЗ	5.2.1. Адекватно применять специальные технологии и методы, позволяющие проводить коррекционно-развивающую работу 5.2.2. Учитывать особенности взаимодействия с обучающимися с ОВЗ

	5.1.3. Педагогические методики и технологии работы с обучающимися с ОВЗ	при организации учебного процесса